

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМ.В.Г.КОРОЛЕНКА
ПОЛТАВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ АСОЦІАЦІЇ ДОСЛІДНИКІВ "ГОЛОД-1933"
ПОЛТАВСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО КРАЄЗНАВЦІВ

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ НА ПОЛТАВЩИНІ.
ДО 60-РІЧЧЯ ТРАГЕДІЇ.

МАТЕРІАЛИ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

П О Л Т А В А - 1993

РЕДКОЛЕГІЯ :

- Лобурець В.Є. - доктор історичних наук, професор
Пашенко В.О. - кандидат філософських наук, професор
Єрмак С.П. - кандидат історичних наук, доцент
Кравченко П.А. - кандидат філософських наук, доцент
Нестуля О.О. - кандидат історичних наук, доцент
Валух З.О. - кандидат філологічних наук, доцент
Снігуренко В.О. кандидат філологічних наук, доцент

квартиру з"явилась комісія і, обшукавши ретельно садибу та приміщення, нічого прихованого не знайшла... Забрала навіть останнє: 3 пуди кукурудзи та 2 пуди проса. Благання, сльози і докори моєї дружини не змилостивили бригаду, завдяки чому мене - каліку з дружиною залишили на голодну смерть". І подібних листів збереглося десятки.

На жаль, через специфіку формування архівних документів /багато років спрацьовував механізм приховування правди/ фонди кременчуцької РСІ не містять конкретних матеріалів про голодомор. Однак опосередкованих свідчень про трагедію українського села достатньо. Одне з них - це проблема дитячої безпритульності, що зростала протягом 1931-1933 рр. Часткове розв'язання проблеми було перекладено і на колгоспи, де організовувався патронаж. Евакуаційним штабом м.Кременчука, що був створений по директиві Всеукраїнської Комісії по боротьбі з безпритульністю патронажем було охоплено 308 дітей-сиріт, частина з яких, хворі, були переправлені до 21 сільрад району. Громадське харчування дітей-сиріт було організовано погано. Траплялись випадки, коли у окремі дні тижня вони не отримували продуктів взагалі. У зв'язку з цим Кременчуцька міська рада прийняла постанову про збір з кожного селянського двору стакана молока та 1 яйця для потреб патронуваних дітей. Отже, в даному випадку влада свідомо перекладала турботу про голодуючих дітей-сиріт на плечі тих голодуючих колгоспників і одноосібників.

Г.В.Лаврик, В.О.Пащенко

ЦЕРКВА І ГОЛОДОМОР

Серед питань, пов'язаних із голодомором, на які і сьогодні немає відповіді, окреме місце займає питання про ставлення церкви до цього народного лиха. У численних монографіях, статтях, в архівних матеріалах не знаходимо ні найменшого натяку на участь церкви у порятунку людей. Чому? Адже загальновідомо, що у минулому релігійні організації не залишились осторонь біди, завжди виявляли активність у боротьбі з лихоліттям, виділяли значні матеріальні цінності на допомогу голодуючим, морально підтримували дух потерпілих.

Востаннє це було у 1921-1922 рр., коли голод охопив Поволжя, частину Казахстану, південь України. У той час за участі Російської православної церкви діяв позаурядовий незалежний "всеросійський громадський комітет допомоги голодуючим". Комітет мав самостійно розподіляти зібрані продукти харчування, займатись налагодженням гуманітарної до-

помогти з боку зарубіжних благодійницьких організацій тощо. Та за особистою пропозицією В.І.Леніна політбюро ЦК РКП(б) прийняло рішення про розпуск комітету та арешт його членів.

Патріарх Тихон, діячі інших релігійних конфесій зверталися із посланнями до віруючих, до народів світу допомогти голодуючому населенню Росії. У храмах та в общинах віруючих розпочався збір коштів. Для закупівлі продовольства передавалася частина церковних цінностей. Але тоді справа завершилась трагічно для релігійних організацій країни. Під благородними гаслами надання допомоги голодуючим вищі органи влади Російської Федерації, а за ними і УСРР видали декрети про примусове вилучення нібито для боротьби з голодом всіх цінностей церкви. Насправді ці акти передбачали пряму розправу з церквою як своїм ідеологічним опонентом, який потенційно міг об'єднувати навколо себе некомуністичні сили.

Що ж стало перешкодою церкві, щоб подати руку допомоги голодуючим в тридцять третьому році? Відповідь одна. Вона цього об'єктивно зробити не могла у зв'язку з богоборчою політикою, яку проводило керівництво комуністичної партії через державні органи. Поштовхом для нової хвилі антицерковної істерії, думається, послужила позиція Й. Сталіна. Він вважав, що партія не може бути нейтральною щодо релігійних забобонів. Тому вона має вести проти них боротьбу і тим самим остаточно підірвати вплив реакційного духовенства.

Стратегічний наступ на церкву розпочався у 1929 р. і здійснювався широкомасштабно. По-перше, були внесені відповідні до Конституції УСРР, та прийнята постанова "Про релігійні об'єднання", які суттєво обмежували права конфесії. Зокрема, постанова ВУЦВК фактично забороняла релігійним об'єднанням створювати фонди взаємодопомоги, надавати матеріальну допомогу як своїм членам, так і стороннім особам. Діяльність церкви фактично зводилась тільки до богослужіння. Отже, вона була позбавлена можливості нагромаджувати якісь грошові чи матеріальні ресурси, щоб використати їх у скрутну хвилину для благодійності. По-друге, 1929 рік почав початок масовому закриттю церков та молитовних будинків. У ході різного роду антирелігійних пропагандистських кампаній, через пресу постійно формувалась думка про невичерпні багатства церкви, про необхідність їх використання для вирішення завдань соціалістичного будівництва. І це, незважаючи на те, що у 1922 р. із храмів були вилучені практично всі коштовності.

Про темпи кампанії по закриттю храмів красномовно свідчать такі факти. На Полтавщині, наприклад, було ліквідовано православних храмів:

у 1927 р. - 5, 1928 р. - 2, 1929 р. - 20, 1930 р. - 33. В Україні протягом 1924-1928 рр. було закрито 223 молитовних будинки. У 1929 р. уже закрили 136, в 1930 р. - 234, а до жовтня 1931 р. - 35 молитовних будинків. За 15 років радянської влади до кінця 1932 р. припинили свою діяльність понад 1 тисяча православних храмів. За 1929-1930 рр. з церков на Полтавщині було знято дзвонів загальною вагою понад 64 тонни.

Хоча штурм 1929-1930 рр. і не привів прагославну церкву до повної загибелі, але її матеріальні позиції були підірвані. Вона не мала можливості зробити у дні голодомору пожертвування коштовностями, продати дзвони або церковне начиння, щоб на них придбати хліб та інше продовольство.

Уже під час голодомору 1933 р. органи влади таємним циркуляром заборонили впускати до монастирів голодуючих селян. Хоча в небагатих ще діючих монастирях якась кількість людей могла б знайти притулок, шматок хліба і тим самим врятуватися від голодної смерті.

Таким чином, політична амбіційність вищого партійного та державного керівництва, його лівацькі настрої щодо релігії зумовили руйнацію православної церкви як носія певної системи матеріальних і духовних цінностей. У цьому відповідь на запитання, чому церква не змогла надати дієвої допомоги голодуючим.

В.А.Войналович

УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РР.
НА ПОЛТАВЩИНІ У ПАМ'ЯТНИКАХ І ПАМ'ЯТНИХ
ЗНАКАХ

Серед незлічених злочинів сталінського тоталітарного режиму, які кривавими борознами зорали серце українського народу, голодомор 1932-1933 рр. залишився в його пам'яті і свідомості як трагедія, сповнена безмірного і невимовного болю. "Безкровна війна", яка голодним ураганом пронеслась по українській землі, не полишила жодного села, жодної домівки, прибрала в свої немилосердні обійми мільйони безневинних душ.

Видастий український, громадський і культурний діяч Слесь Гончар, вказуючи на справжні цілі масового сталінського геноциду, спрямованого на вигублення українського народу, писав: "Вирішено було голодом виморити його, винищити розбратом, ворожнечек, розруйнувати спільність людську фізично й духовно. Вимирали ж цілі села не будь-як, а за страстегічним диявольським розрахунком, адже треба було підірвати саме